

Deugzaam in eigen bubbel

Hans Boutellier*

Wat een goede reeks artikelen van Beatrice de Graaf en Rik Peels over de klassieke deugden rechtvaardigheid, moed en gematigdheid, na een openingsartikel waarin zij de politiek oproepen de vier klassieke deugden in praktijk te brengen. Een verademing in de kakofonie van makkelijke meningen, domme uitroepen en ongeneerde hatelijkheden. Een noodzakelijk tegengeluid – pfff.

Waarom stemmen die stukken me dan toch zo somber? Ik word er eerder droevig van dan dat ze me opbeuren. Dat heeft alles te maken met de tijdgeest, en de daarmee samenhangende politiek, die volledig de andere kant op dendert. We zijn er op alle mogelijke manieren getuige van. Hatelijkheid is normaal, eigen belang domineert, wreedheid is in de mode (als ik de berichtgeving over websites als Com mag geloven). Dat is andere koek dan de klassieke deugden.

Natuurlijk hopen we op hoopvollere tendensen. Maar de dagelijkse confrontatie met de schoftenstreken van Trump en de zijnen leidt onherroepelijk tot de conclusie dat we in een vijand-gedreven tijdperk zijn beland. Losgewoeld door de sociale media zijn diepe sentimenten aan de oppervlakte komen te liggen. Zij creëren een wereld van vrienden en vijanden. Het is een vorm van neo-tribalisme, verbubbeling in een zeer venijnige vorm.

Onder auspiciën van Big Tech ontstaat een nieuwe sociale orde die haaks staat op het liberale model dat lange tijd heeft geheerst. Door de oogheren gezien is dat er sinds de Verlichting, vanuit een nationaal perspectief sinds de negentiende eeuw en in engere zin sinds de jaren zestig van de vorige eeuw. De jongerenopstand van toen betekende de emancipatie van het individu. Iedereen doet ertoe, maar het liep anders. Vrijheid – blijheid werd het adagium, neoliberalisme was het resultaat.

Dat wordt nu vervolgd in een samenklontering van gelijkgestemden, vaak onder afwijzing van andersdenkenden. Soms vluchtig, dan weer bikkelhard. Eigen emotie eerst, hypergevoelig, zonder al te veel scrupules: ‘samen voor ons eigen,’ zoals Koot en Bie al voorzagen. Mensenrechten, democratisch ethos, onafhankelijkheid van rechtspraak, journalistiek en wetenschap – ze staan onder druk of zijn al afgebroken. Een herbronning op basis van klassieke deugden is in die zin zo gek nog niet.

Maar hoe krijg je mentale trumpisten - en die zijn er steeds meer - zover om te denken in termen van rechtvaardigheid, moed, gematigdheid en prudentie? Het antwoord luidt: niet, of

misschien soms of hooguit per ongeluk. We moeten onderkennen dat de wereld fragmenteert in sociale eenheden, die sterk naar binnen gericht zijn en vaak weinig open naar anderen. Ze slingeren heen en weer tussen vriendschap en vijandschap. Dat gaat van groot tot klein, van Maga-adepten tot Jodenhaters en van de havermelk-elite tot moslim-bashers.

Deze ontwikkeling is natuurlijk niet totaal. Er zijn tal van groepen die zich in positieve zin verenigen, bijvoorbeeld in zorgcoöperaties en energie-initiatieven. In een tribaliserende context is er ook zoiets als collectieve kracht, waarin juist de samenwerking prevaleert. Het is gemeenschapsvorming die open staat voor anderen en oog heeft voor het algemeen belang. In die context kunnen de klassieke deugden tot hun recht komen. Maar we moeten alert zijn, ook als we het goede nastreven. Deugdzaamheid is een belofte mits anderen in dezelfde belofte willen geloven.

*Hans Boutellier is bijzonder hoogleraar Polarisatie en veerkracht en publiceerde recent *De neo-tribale revolte. Over vijandschap en solidariteit in een nieuw tijdperk* (2025)